

The manner and nature of theoretical and practical episteme from the past to today

Vida Taghvaei¹ , Parya Alborzi²

¹Department of Architecture, National University of Skills (NUS), Tehran, Iran

²Department of Architecture, National University of Skills (NUS), Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Article Type:
Original Research

Received:
Revised:
Accepted:

Keyword:
Episteme
Theory
Practice
Past
Present

***Corresponding Author:**
Vida Taghvaei
Email: taghvaei@shariaty.ac.ir

ABSTRACT

Since a person is made up of two theoretical and practical capacities and each of them are effective in human operation, The manner and nature of theoretical and practical episteme and how is the connection and relationship between them in the past and today is essential. In other words, Interpretation of the concepts of theory and practice and what is The manner and nature of theoretical and practical episteme in the past and today, is one of the goals of this research. The research findings show, The triple tool of the essence of episteme, i.e. sense, imagination and reason, includes sensory, imaginary and intellectual perceptions and follows scientific, mystical and philosophical understandings. Since episteme is considered as a mother who nurtures two children in her lap, «theory and practice, the diversity of the mother is also effective on what and how the children are. The results of this research show that in the new era compared to the past, in examining the link between theory and practice, the error of defining the exact theory and practice and abstracting them, negatively or positively, has been repeated continuously. The present research briefly clarified this error and expressed the deep gap that has been created in the new era between the two concepts of theory and practice and has turned it into a distant duality. The research method used in the research is a qualitative search system with an analytical and comparative strategy.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In line with the comparative study of the position of skill training in Iran from the past to the present, it seems that a deep gap between theory and practice has been created with the disappearance of the exact meaning of opinion and action. In the past, these two concepts had an inseparable link. But today, they have become a duality separated from each other, which requires the consideration of their concepts from the past to the present. Therefore The manner and nature of theoretical and practical episteme and how is the connection and relationship between them in the past and today is the question of the article and one of its goals.

Methodology

The search system of this research is qualitative and its strategy is analytical and comparative; which has an experimental aspect including the authors' direct experiences in the field of education and training.

Results and discussion

The ratios between theoretical and practical episteme are divided into four types based on how they are defined:

1. Priority is with episteme and awareness, and the theoretical episteme of man gives credit and value to his work.
2. Priority is with practical episteme, and theoretical episteme and human science are in the service of promoting human will and action.
3. The theoretical and practical episteme of human existence are actually two manifestations of a single truth and they do not differ from each other in essence, so it cannot be said that one is ahead of the other.
4. Practical episteme and human theory are separate from each other, but they work parallel to each other.

Necessity of attitude to the issue of episteme

According to Malasadra, human episteme is divided into two theoretical and practical parts and each of them have their own levels. Reaching the last levels of each of theoretical and practical episteme is human perfection. With this description, episteme is not a type of awareness; Rather, it is the root and foundation of every type of understanding and action. Since episteme is considered as a mother who nurtures two children in her lap, 'theory and practice, the diversity of the mother is also effective on what and how the children are.

Episteme in the Iranian world

The three tools of episteme are sense, imagination and intellect. These tools lead to scientific, mystical and philosophical understandings (Figure 1).

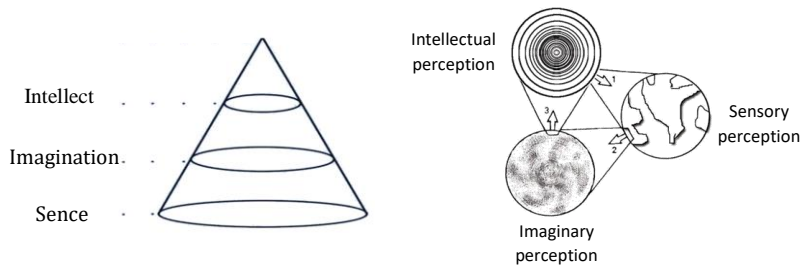

Figure 1: The relationship between different perceptions and knowledge that can be delivered to each other in humans.

Relationship between theory and practice in the past

Theory and practice were not separated in any of the traditions and intellectual thinking of the ancient world. Many verses in the Holy Qur'an always emphasize the mutual relationship between theory and practice. In the past, the separation between these has been a purely creditable distinction. In the ancient world, technology and practical work such as "techne" was related to a kind episteme, knowledge and identification in art. Therefore, as Heidegger says, it is in the position of uncovering the truth and revealing it. The meaning of uncovering or revealing is that there is something outside of the human mind and beyond it, and the task of art work is to reveal and reveal its truth and the artist only plays the role of removing the curtain. In other words, in the past, the artist discovered the work, not the creation of the work. In this discovery, "practice" was mixed with high degrees of "theory".

The basics and nature of theoretical and practical episteme in new era

In the new world, from the middle of the 15th century, people's gaze was drawn from the heavens to the earth. A change that itself was born from a change in the modern man's view of himself and others. In this evolution, what was new was not science and technology and using them in life, but the new position of man as the ultimate value and the final judge in a world; The new look at science and technology in the form of working and living was based on mass production and more productivity at any cost and increasing the wealth and well-being of life in a part of the world.

Modern man has become a subject and the other, including creatures, God, nature, history and other human beings have become the object of this subject. The most important fundamental principle of modernism is subjectivism or self-foundation.

Conclusion

It has been a long time since the true relationship between "theory" and "practice" has been lost in various fields of science and thought. As far as the general scientific currents consider these two opposites. From the beginning of the modern era, the meaning of these two became such that they lost their previous identity. Episteme is considered as a mother who nurtures two children in her lap, theory and practice, the diversity of the mother is also effective on what and how the children are. So, in order to explain these concepts, in

this research, the three tools of cognition, i.e. sense, imagination and reason, were introduced. A brief comparison of the intellectual foundations of the views in the past showed that in none of the ancient world's intellectual traditions and thinking, "theory" and "practice" were not separated from each other. In the past, practice was both a service to creation and a way to reach the source of the opinion and its higher levels and the truth, and in the action they performed, the true opinion and its origin was always found, that is, God and the claim of love for him.

Therefore, the action in the sense that was proposed in modern thinking and technology had no meaning at that time. In the new world, since the middle of the 15th century, people's eyes were drawn from the heavens to the earth. The practical and executive aspect of "Takhnah" was preferred over its epistemological and theoretical aspect and gradually lost its meaning as an art. Accordingly, today a deep gap has been created between these two concepts and has turned it into a distant duality (Figure 2).

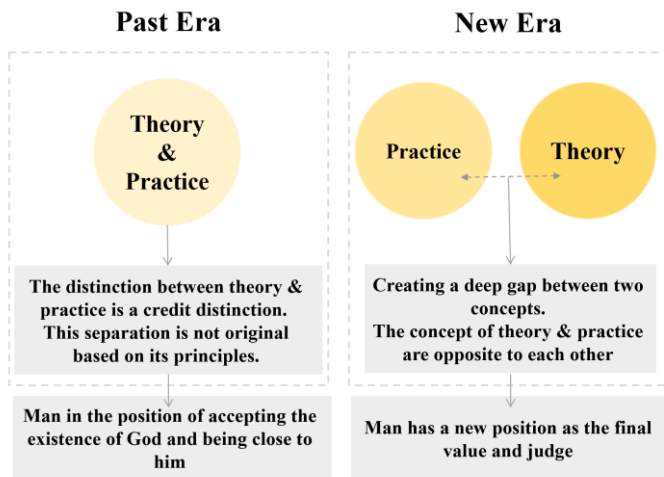

Figure 2: The relationship between theory and practice in the past and today.

چیستی و چگونگی شناخت نظری و عملی از گذشته تا امروز

ویدا تقوائی^{۱*}، پریا البرزی^۲

۱- گروه معماری، دانشگاه ملی مهارت، تهران، ایران.

۲- گروه معماری، دانشگاه ملی مهارت، تهران، ایران.

چکیده

اطلاعات مقاله

از آنجایی که آدمی از دو قوه نظری و عملی سرشته شده و هر یک از این قوا در عملکرد انسان موثر هستند، چیستی شناخت نظری و عملی و چگونگی پیوند و رابطه میان آنها در گذشته و امروز امری ضروری است. به بیان دیگر تاویل به مفاهیم نظر و عمل، چیستی شناخت نظری و عملی و نوع پیوند و ارتباط این دو مفهوم با یکدیگر از گذشته تا امروز، از اهداف این پژوهش است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند، ابزار سه‌گانه چیستی شناخت یعنی حس، خیال و عقل، شامل ادراکات حسی، خیالی و عقلی بوده و دریافت‌های علمی، عرفانی و فلسفی را به دنبال دارد. از آنجایی که شناخت چنان مادری محسوب می‌شود که در دامن خود دو طفل نظر و عمل را می‌پروراند، تنوع مادر بر چیستی و چگونگی فرزندان نیز موثر است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در دوران جدید نسبت به گذشته، در بررسی پیوند میان نظر و عمل، تعریف دقیق نظر و عمل و انتزاع آنها، نفی یا اثباتا، نوعی خطای پیوسته تکرار شده است. پژوهش حاضر به اختصار این خطا را روشن کرده و شکاف عمیقی که در دوران جدید میان دو مفهوم نظر و عمل ایجاد شده و آن را به دوگانه‌ای دورافتاده از هم تبدیل کرده را بیان نموده است. روش تحقیق مورد استفاده در پژوهش، سامانه‌ی جست‌وجوی کیفی با راهبرد تحلیلی و تطبیقی است.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

دریافت مقاله:

بازنگری مقاله:

پذیرش مقاله:

کلید واژگان:

شناخت

نظر

عمل

گذشته

امروز

*نویسنده مسئول: ویدا تقوائی

پست الکترونیکی:

taghvaei@shariaty.ac.ir

مقدمه

نسبت‌های بین شناخت نظری و عملی بر اساس چگونگی تعریف آنها، به چهار نوع قابل تقسیم است. اول؛ تقدم و الویت با علم و آگاهی است و شناخت نظری انسان به عمل او اعتبار و ارزش می‌بخشد و کمال اراده و عمل آدمی نیز به ارتقا رساندن شناخت نظری انسان است. دوم؛ تقدم با شناخت عملی است و شناخت نظری و علم انسان در خدمت ارتقا اراده و عمل آدمی است و تا عمل آدمی نباشد ویژگی شناخت نظری آدمی بروز نمی‌کند. سوم؛ شناخت نظری و عملی وجود آدمی، در واقع دو نمود از یک حقیقت واحد هستند و چندان از یکدیگر تمایز ماهوی ندارند و بنابراین نمی‌توان گفت یکی بر دیگر تقدم دارد. چهارم؛ شناخت عملی و نظری آدمی چون مجمع الجزایرهای منفک ولی به موازات یکدیگر فعالیت می‌کنند.

مراجعه به پیشینه‌ی این مفاهیم نشان می‌دهد که در آغاز و در یونان باستان این دو مفهوم در تقابل با یکدیگر مطرح نمی‌شدند، ولی دیر زمانی است که معنای حقیقی عمل و نظر تضعیف شده است، تا آنجا که در بسیاری از جریانات فکری این دو را متضاد یکدیگر دانسته‌اند [۱]. عدم شناخت دقیق این مفاهیم باعث شده پیوند واقعی و حقیقی بین آنها نادیده انگاشته شود [۲]. با پدیداری عالم و آدم جدید، تحولی در همه نگره‌های انسانی حادث شد. روند رو به رشد عقلانیت و دستاوردهای علمی حاصل از آن، شناخت و علم متکی بر ایمان و مبتنی بر وحی را با تردید مواجه کرد. این تحولات در همه شئون انسانی از جمله مبانی بنیادین فعالیت‌های نظری و عملی او مؤثر افتاد. در این دوره نوعی نظرگرایی و عمل‌گرایی با مبانی متفاوت با گذشته خود نیز رواج یافت؛ که با سامانه‌ی جست‌وجوی کیفی و راهبرد تحلیلی و تطبیقی این مقاله بدان خواهد پرداخت.

اهداف و پرسش‌های پژوهش

به نظر می‌رسد با از میان رفتن معنای دقیق نظر و عمل یا دست کم تقلیل شناخت آن به سطحی‌ترین لایه در دنیای امروز، شکافی عمیق میان نظر و عمل حادث شده است. شکافی که خود به معضلات گوناگون از جمله فاصله‌ی صنعت و آموزش‌های دانشگاهی منجر شده و راهکارهای رفع آن‌ها از مسائل روز جوامع در حال توسعه نظیر ایران است [۳]. در این خصوص پژوهش‌های بسیار متنوعی انجام شده ولی تاویل به مفاهیم نظر و عمل موضوعی است که تا کنون کمتر بدان پرداخته شده است. دو مفهومی که در گذشته پیوندی ناگسستنی داشتند، امروز بدل به دوگانه‌ای جدا از هم شده که نیاز به غور در مفاهیم آنها را از گذشته تا کنون ضروری می‌نماید. بر این اساس، هدف از پژوهش حاضر، در راستای مطالعه تطبیقی جایگاه آموزش‌های مهارتی در ایران از گذشته تا امروز پرداختن به چستی شناخت نظری و عملی و چگونگی پیوند و رابطه میان آنها در گذشته و امروز است.

مطالعه پیرامون دوگانه نظر و عمل از یونان باستان و از سابقه‌ای طولانی برخوردار است؛ اما گسست میان این دو مفهوم و یا در بهترین حالت عدم وجود رابطه روشن میان آنها، از منظر چستی‌ها و ابزارهای شناخت نظری و عملی و چگونگی پیوند میان آنها از گذشته تا امروز، کمتر مورد مذاقه قرار گرفته، که از نوآوری‌های پژوهش حاضر است.

در این راستا پرسش‌های تحقیق عبارتند از:

۱- شناخت نظری و عملی چیست؟

۲- رابطه و پیوند بین شناخت نظری و عملی از گذشته تا امروز چگونه بوده است؟

پیشینه تحقیق

ارسطو برای نخستین بار تعبیر عقل نظری و عقل عملی را در فلسفه خود مطرح کرد. اوج تقابل نظر و عمل در فلسفه ارسطو است. وی در اخلاق نیکوماخوس حکمت را نیز به حکمت نظری و عملی تقسیم کرد [۴]. در مجموع نزد متفکران

یونانی نظر بر عمل شرافت دارد. در عالم اسلامی اکثر فلاسفه به تبع ارسطو به حکمت نظری به عنوان شاخه اصلی فلسفه نگاه کرده اند و حکمت عملی را بیشتر به جنبه فردی نگر بسته و در نهایت به عرفان ختم کرده اند. ابن سینا تفاوت عقل نظری و عملی را در امور کلی و جزئی می داند. عقل نظری در امور کلی تصرف کرده و به ادراک آنها می پردازد و عقل عملی با استمداد از عقل نظری و تامل در رای کلی به رای جزئی می رسد [۵] و [۶]. از نظر ملاصدرا، قوای نفس ناطقه آدمی به دو بخش نظری و عملی تقسیم می شود [۷] و هر یک از این قوا دارای مراتب خاص خود هستند و رسیدن به آخرین مراتب هر یک از این قوای نظری و عملی کمال آدمی است [همان].

در ابتدای ظهور و بسط مسیحی - مانند ابتدای تفکر یونان - هنوز جدایی نظر و عمل مطرح نبود و نظر عین عمل است، عیسی مسیح در عهد جدید، اسوه حیات نظری و حیات عملی است. اما در تفکر مدرن و در فلسفه کانت با اعلام جدایی کامل عقل نظری و عقل عملی از یکدیگر طرحی نو را برای عالم در انداخت [۸]. هایدگر^۱ در فلسفه خود به شرح هستی شناختی مقوله "فهم" پرداخت. از نظر او عمل دو گونه است یکی توأم با فهم و دیگری در تقابل با نظر [۹]. در نگاه هایدگر پراکسیس^۲ به عنوان فعالیتی انکشافی و بنیادین برای شناسایی حقیقت هستی مطرح می شود و در کتاب هستی و زمان کوشش می کند تا تقدم و اولویت پراکسیس و عمل بر نظر را اثبات کند [۱۰]. به عقیده هایدگر، انسان بیشتر یک موجود فعال و عملگر است نه موجودی اندیشه ورز و این پراکسیس را به شکل پیشانظری از طریق عمل کردن و تعامل با محیط اطراف، کسب می کند. در نهایت هایدگر با تعریف و تبیین خاصی که از عمل و نظر دارد قایل به تقدم وجودی عمل و پراکسیس بر نظر، در مقام شکل گیری معرفت آدمی است. دایره عمل برای هایدگر بسی گسترده تر از دایره عمل در نزد ملاصدرا است. برای هایدگر عمل، آنچنان فراگیر است که هر مقوله نظری جدید مثل علم جدید و هر مقوله عملی مثل تکنولوژی جدید از دل عمل و پراتیک، بیرون می آید.

اندیشمندان متاخرتر چون نوربرگ شولتز^۳ [۱۱]، هوسرل^۴ [۱۲]، کربن^۵ [۱۳] و اندیشمندانی معاصر ایرانی چون چون ابراهیمی دینانی [۱۴] در این موضوع به بحث نشسته اند و چراغ راهی پر فروغ را فراروی ما قرار داده اند. در عالم جدید با تولد عالم و آدم جدید، عمل گرایی و اصالت دادن به آن از مسلمات عصر ما پنداشته شد [۱۵].

روش تحقیق

سامانه‌ی جست‌وجوی این تحقیق کیفی و راهبرد آن تحلیلی و تطبیقی است؛ که وجهی تجربی شامل تجارب مستقیم نگارندگان در زمینه تحصیل و آموزش را نیز دارد. نگارندگان امیدوارند، نتیجه این پژوهش زمینه‌ای نظری را فراهم کند تا هدایت و نظارت بر جایگاه نظر و عمل و مواجهه مبانی فن و حرفه، در جهت تلفیق با نگاه فرهنگ ایرانی، برای حصول به اهداف غایی و افق‌های پیشروی آموزش امروز را محقق کند.

یافته‌ها

لزوم نگرش به مسئله شناخت

جهت رسیدن به چیستی و چگونگی شناخت نظری و عملی، لازم است چیستی و ویژگی‌های ذاتی - وجودی آنها که متفاوت با ارتباط و چگونگی‌هایشان است، مورد مذاقه قرار گیرد. زیرا ماهیت و چیستی شناخت و فهم، غیر از متعلق

¹ - Heidegger, M. (1889 - 1976)

² - Praxis

³ - Norberg-Schulz, C. (1936-1999)

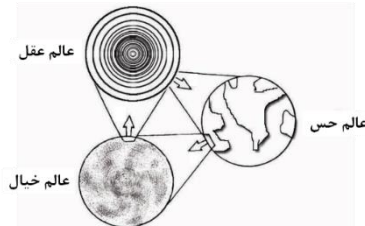
⁴ - Husserl, E. (1859-1938)

⁵ - Corbin, H. (1903-1978)

و موضوعات آن است. «چگونگی» شناخت در هر علمی فرع بر «چیستی» و دامنه و گستره آن است [۱۶]. هوسرل لزوم نگرش به مسئله شناخت و فهم را در عادت بر این دانسته که در فلسفه مدرن هر معرفتی به جز شناخت و نظریات علمی محض از درجه اعتبار ساقط شده است و هر سخنی که با معیارها و ضوابط و روش تجربی آزمون پذیر نباشد، سخنی موهوم و غیر عقلانی تلقی می شود. وی تحویل همه حقایق و معارف را بر علوم تجربی - ریاضی، بحران علم جدید می نامد و «علم زدگی و عینیت گرایی را دو خطر یا نشانه اصلی بحران علوم اروپایی می داند.» [۱۲].

چیستی شناخت و قلمرو نظر و عمل حاصل از آن

تعریف و تبیین چیستی نظر و قلمرو آن، تا حد زیادی به ابزار کسب آن مربوط می باشد. محدوده و توان شناخت نظری و واقع‌نمایی آن متأثر از ابزاری است که جهت شناخت و کسب نظر برای انسان قائل هستیم.

شکل ۱. ارتباط میان عوالم و معارف مختلف و قابل تحویل به یکدیگر آن در انسان، ماخذ: نگارندگان

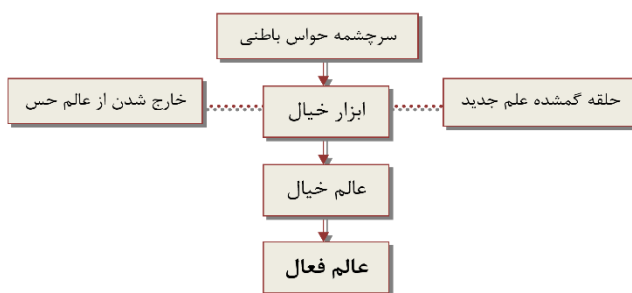
همچنان که در شکل ۱ مشخص است، ادراکات انسانی زنجیره و سلسله مراتبی از شناخت را شامل می شود. سلسله مراتبی بودن آن، به عنوان امری انتزاعی و خطی مورد نظر نیست، بلکه مفهوم کل گرایانه و مقوله در مقوله بودن معرفت و نظر را به منصفه بروز می رساند. زنجیره‌ای که حقیقتی واحد ولی دارای چندین بعد متفاوت، اما پیوسته را آشکار می سازد. ابزار سه گانه شناخت یعنی حس، خیال و عقل، شامل، ادراکات حسی، خیالی و عقلی بوده و دریافت‌های علمی، عرفانی و فلسفی را به دنبال دارد [۱۴]. البته این مراتب در طول هم قرار دارند و مثل تغییر درجه هوا قابل تحویل به یکدیگر می باشند؛ و هیچ گونه تعارض و امتناعی از جمع آنها حاصل نمی گردد. در این تقسیم بندی، جزئی ترین نوع ادراک، حسی است که دریافت‌ها مبتنی بر حواس پنج گانه هستند. بالاترین مرتبه شناخت نیز ادراک عقلی است، که در آن مواجهه با امر مادی لزومی ندارد و ادراک حاصل نه صورت دارد و نه جزئی^۱ است؛ مانند مفهوم محبت [۱۴].

از نظر ملاصدرا، قوای نفس و شناخت آدمی به دو بخش نظری و عملی تقسیم می شود و هر یک از این قوا دارای مراتب خاص خود هستند و رسیدن به آخرین مراتب هر یک از این قوای نظری و عملی، کمال آدمی است [۷] و [۱۷]. با این اوصاف، شناخت یک نوع آگاهی نیست؛ بلکه ریشه و بنیان هر نوع فهم و عمل است. بنابراین دامنه شناخت به عنوان یک امکان کلیدی، بسی فراتر از شناخت‌های تئوریک و نظری است. در واقع شناخت نظری و

^۱ - امر جزئی یعنی، مصداقی معین از امری کلی، مثلاً وقتی می گوئیم انسان، از مفهومی کلی و وقتی می گوئیم محمد، از مصداق یا جزئی از آن مفهوم کلی سخن می گوئیم؛ نگاه کنید به: ابراهیمی دینانی، غلامحسین، ۱۳۸۱، «ادراک خیالی و هنر» خیال، ۲، فصلنامه فرهنگستان هنر، ص ۶.

گزاره‌های عملی در بستر امکانی شناخت به منصف ظهور می‌رسند. بنابراین شناخت چونان مادری محسوب می‌شود که در دامن خود دو طفل نظر و عمل را می‌پروراند. تنوع مادر بر چپستی و چگونگی فرزندان موثر می‌باشد.

ابزار خیال که به نظر کربن حلقه مفقوده در علم نظری جدید است، با سرچشمه‌های حواس باطنی معرفتی ذاتی و «خیالی فعال» سر و کار دارد. ابزاری که به محض خارج شدن از عالم حس وارد آن می‌شویم و اقلیم روح را در افق ادراک و شناخت انسان نگه می‌دارد. در علم اصطلاح شناسی غرب واژه خیال، با تصویر ذهنی یا چیزی شبیه به آن و امر غیرحقیقتی، واهی و اسطوره مانند هم‌معنی دانسته شده است [۱۸]. در صورتی که فهم دیگری از کاربرد این کلمه در عالم اشراقی- ایرانی مستفاد می‌شود. شاید ریشه تمایز و تفاوت فلسفه‌های عصر جدید غرب، با سنت‌های پیشین رایج در قرون وسطی و عالم شرقی و به نحو اخص با مواضع متفکران و عارفان ایرانی در همین واژه مستتر باشد [۱۳]. خیال در نزد حکیمان مسلمان دو معنای متفاوت، اما مرتبط به هم دارد؛ نخست عالمی بیرونی و عینی با عنوان عالم خیال؛ عالمی که ما به ملاقات آن می‌رویم. عالمی مستقل و منفصل از انسان و در میان عالم ناسوت مادی و عالم ملکوت روحانی، که به آن عالم برزخ یا ملکوت اسفل نیز می‌گویند؛ دوم نوعی ادراک آدمی، که سبب ربطش به انسان، به آن عالم خیال متصل می‌گویند [۱۹] مانند زمانی که ما چیزی را به ذهن می‌آوریم. مثلاً درخت کاجی را در بیابانی در ذهن می‌آوریم. یا انسانی را با سر و بدن انسانی اما دم ماهی به ذهن متبادر می‌سازیم. همه این‌ها مربوط به ادراک خیالی ما می‌باشد. ادراکی که هم واقعیت‌ها و هم مهمات را می‌تواند به ذهن آورد. به همین دلیل وسیع‌ترین عالم می‌باشد. به نظر کربن، این عالم به یاری منطقی صوری و بحث و جدلی که از یک معنی و مفهوم به معنی و مفهوم دیگری روی آورد، نمی‌توان سیر و سیاحت کرد. انتقال از یک صورت مثالی به صورتی دیگر تابع و مطیع منطق و بحث معنوی است و بس [۱۹].

شکل ۲. ارتباط ابزار و عالم خیال، با یکدیگر و با عالم حس و علم جدید از دیدگاه کربن، ماخذ: نگارندگان

بر این اساس و مبتنی بر این بستر فکری مولانا نیز دو گونه عقل را برای انسان برمی‌شمرد:

عقل دو عقلست عقل مکسبی	که در آموزی چو در مکتب صبی
از کتاب و اوستا و فکر و ذکر	از معانی وز علوم خوب و بکر
عقل دیگر بخشش یزدان بود	چشمه آن در میان جان بود [۲۰]

بنابراین در عرفان اسلامی دو نوع عقل مطمح نظر است. یکی عقلی که بر پایه داده‌های حسی و مبتنی بر استدلال‌های منطقی و تجربی است، که آن را عقل جزوی، محض و تجربی می‌خوانند و دیگری عقل کلی است که به گفته مولوی چشمه آن نه صرفاً بر اساس پای چوبین استدلال، بلکه منبعث از چشمه الهی و منتج از همه ابزار شناختی انسان می‌باشد.

جز پذیرای فن و محتاج نیست
لیک صاحب وحی تعلیمش دهد [۲۰]

عقل جزوی عقل استخراج نیست
قابل تعلیم و فهم است این خرد

ولی دیر زمانی است که فلسفه غرب و به اصطلاح، فلسفه رسمی که به دنبال علوم تحصیلی^۱ کشیده شده است، تنها برای «معرفت» و «شناخت»، دو منشاء قائل است و بس؛ یکی ادراکات حسی که نکات مسلم و اطلاعاتی را فراهم می‌آورد که «تجربی» خوانده می‌شود. دیگری مفاهیم و معانی حاصله از قوه فاهمه و تمیز، عالم نوامیس و قوانین حاکم بر مسلمات تجربی [۱۹] تأکید بر ادراکات حسی در عالم غربی با ارسطو مطرح گردید و سپس در فلسفه جدید داده‌هایی را که ما امروز علوم تجربی می‌نامیم عرضه کرد و با دوگانگی در ادراک ذهنی دکارت^۲ به اوج خود رسید. روندی که ذهن و انسان را به صورت وجودی مجزا، مشاهده‌گر، اندازه‌گیر و داوری‌کننده جهان عینی خارجی معرفی می‌نماید. این علم «همگانی» و «هرجایی» به ما در مورد آب می‌آموزد که فرمول آن H₂O و ویژگی‌های فیزیکی و شیمیایی آن چگونه است. «ولی هرگز نمی‌آموزد که آب یکی از پیچیده‌ترین و شگفت‌انگیزترین ترکیب‌های موجود در طبیعت بوده و به همین دلیل سرچشمه و خاستگاه جهان تصور شده است [۱۱]. به عبارتی معانی از آب که وابسته به بستر و فرهنگ جاهای مختلف است، در معنای نظری آن مستتر نیست. در فرهنگی مثل ایران و در بخش‌های زیادی از کشور، آب آنقدر مهم می‌شود که معیار سنجش کمی زمین قرار می‌گیرد، بیان جملاتی شبیه به اینکه: «من به اندازه دو فنجان آب، زمین دارم» برای مردم بخش‌های وسیعی از کشورمان کاملاً آشنا و قابل فهم می‌شود. جملاتی که امروزه برای ما غریب می‌نماید^۳. بر همین اساس مناسبات پیچیده حقوقی شکل گرفته و شخصیتی به نام میراب موجودیت یافته است، مفهوم آب در فرهنگ عاشورایی ما، مایه حیات و نور معرفت بودن آن و یا اینکه آن را مهریه حضرت زهرا (س) بدانیم و حتی معنای پیش از اسلامی «آناهیتا» که ایزد بانوی آب بوده است، در آن علم نظری هیچ جایگاه و ارزشی ندارد. آنچه علم نظری برای ما آشکار می‌کند جهان انتزاعات علمی است. انتزاع، جداسازی سوپه یا بعدی خاص و لذا یکسونگرانه می‌باشد. در این تقلیل‌گرایی^۴ یک بخش جزئی از حقیقت، به عنوان کل حقیقت معرفی می‌شود. بخشی که نسبتی با حقیقت دارد ولی کل آن نیست [۱۷].

واژه اپیستم^۵ در فرهنگ یونانی نیز نزدیکی و قرابت بسیاری با واژه معرفت اسلامی- عرفانی ما داشته است. این علوم و در نتیجه معارف حاصل از آن از سنخ علوم تجربی و دقیقه نبوده است و به آن ویژگی نیز نیازی نداشته‌اند. لذا تصور اینکه علوم نظری، تجربی و جدید در معنای ساینس^۶ و روش تحقیق در آن موجه‌تر و معقول‌تر از علوم کهن است، به کلی

^۱ - Positivism (تحصل‌گرایی) دیدگاهی مبتنی بر این که هر گونه شناخت حقیقی بر تجربه حسی مبتنی است و حتی معارف مابعد الطبیعی و نظری نیز باید بر همین مبنا مورد ارزیابی قرار بگیرند، عنوان تحصیل‌گرایی (پوزیتیویسم) نیز به این اعتبار در مورد آن اطلاق شده است که تنها برای آنچه محصل و محسوس است اصالت قائل است.

^۲ - Descartes, R. (1596-1650)

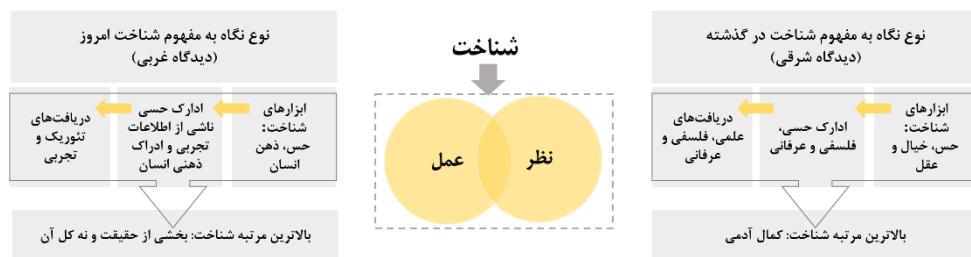
^۳ - در گذشته برای محاسبه زمان بهره‌برداری هر زمین از آب قنات ساعت آبی ساخته بودند. که به دلیل اهمیت آب، مشخصه هر زمین هم شناخته می‌شد. محل استقرار این ساعت را خانه فنجان و کسی که این پروسه را مدیریت می‌کرد میراب نام داشت. مهمترین بخش این ساعت‌ها فنجان آن بود. فنجان عبارت بود از یک کاسه کوچک با روزنه‌ای در وسط آن و چند درجه یا علامت عددی در بدنه داخلی آن که بر روی آب‌های یک دیگ بزرگ قرار می‌گرفت و برای تعیین دقیق زمان استفاده از آب قنات و تقسیم عادلانه زمان سهم هریک از سهامداران استفاده می‌شد.

^۴ - واژه «تقلیل» یا کاهش در کلیت خودبه معنای کاهش دادن متغیرهای یک مسئله خاص در نظر گرفته شده است.

^۵ - episteme

^۶ - science

مردود می‌باشد [۲۱]. به گفته هایدگر هیچ کس را یارای این ادعا نیست که معرفت علمی جدید، صحیح‌تر و معقول‌تر از درک علمی، در گذشته تاریخی ماست. بنابراین اگر بخواهیم به ماهیت معرفت و شناخت حقیقی آن برسیم، ابتدا باید خود را از عادت به مقایسه علم و معرفت جدید با معرفت قدیم از جهت درجه پیشرفت و ترقی رها کنیم (شکل ۳). چنانچه آمد شناخت با این وسعت معنایی موثر در عمل انسانی نیز می‌باشد. هر یک از انواع شناخت، عمل مبتنی بر ویژگی‌های خود را می‌آفریند که در ادامه به آن بیشتر پرداخته می‌شود.

شکل ۳. نوع نگاه به مفهوم شناخت در گذشته و امروز، ماخذ: نگارندگان

ارتباط نظر و عمل در گذشته

بدیهی است که سابقه علم به حضور انسان در روی زمین برمی‌گردد؛ مقایسه اجمالی مبانی فکری دیدگاه شرقی و غربی^۱ در نسبت و ارتباط بین «نظر» و «عمل» درس‌های فراوانی برای ما دارد. در هیچ یک از سنن و تفکرات فکری عالم قدیم، «نظر» و «عمل» از هم جدا نبوده‌اند، که باعث شود یک طریق به نفع دیگری بی‌فایده دانسته شده و طرد یا حذف شود.

در قرآن مجید همواره عمل صالح، مقدمه‌اش ایمان و نظر است. آیات بسیاری بر ارتباط متقابل علم و عمل تاکید دارد [۲۲]. عمل بدون علم و نظر نیز در قرآن مجید «اُخسرین اعمال» و «احباط عمل» خوانده شده است. همچنین حدیث نبوی «العلم بلاعمل کالشجر بلاثمر» [۲۳] بر یکپارچگی «نظر» و «عمل» در زندگی تاکید دارد. از حضرت امام صادق (ع) احادیث فراوانی درباره فضل علم و ملازمه آن با عمل و خسران عمل بدون بصیرت و معرفت نقل شده است. «العلم مقرون بالعلم، فمن علم عمل و من عمل علم» [۲۴] که ملازمت علم با عمل بیان شده است یا در حدیث «لا يقبل الله عملاً الا بمعرفة و لا معرفة الا بعمل، فمن عرف دلتة المعرفة علی العمل و من لم يعمل فلا معرفة له» [همان]. نامقبول بودن عمل بدون علم و علم بدون عمل بیان شده است.

این تلاقی در ادیان و آیین‌های دیگر نیز دیده می‌شود. «در ابتدای ظهور و بسط مسیحیت نیز هنوز جدایی نظر و عمل مطرح نبود و نظر عین عمل دانسته می‌شد. عیسی مسیح در عهد جدید، اسوه حیات نظری و حیات عملی است. وی در مقام عمل، تمام حیات خویش را وقف خدمت به دیگران کرد و در مقام نظر، در آخرین خطابه خویش در شام آخر، سخن از وصال و یگانگی خویش با پدر به میان آورد و به اصحاب و پیروان مؤمن خویش وعده همین وصال را داد» [۲].

^۱ - شرق به معنای شرق و غرب جغرافیایی و سیاسی نیست؛ بلکه به معنای بعد وجودی، حقیقی و آسمانی ما انسان‌ها و غرب به معنای بعد زمینی ماست در این معنا بسیاری از غربیان هم شرقی هستند.

در فلسفه غرب نیز از همان ابتدا توجه به مسئله نظر و عمل و نسبت بین آنها مورد توجه بوده است. فیثاغورث، فیلسوف را اهل نظر^۱ در مقابل عمل^۲ خواند. افلاطون اولین کسی است که درباره نظر به تفصیل سخن گفته است. در رساله تهئه تتوس تفاوت حیات نظری و عملی را شرح می‌دهد. همچنین در رساله جمهوری عالی‌ترین نوع حیات انسانی را، مشاهده و نظر به خیر مطلق می‌داند؛ وی از جهتی نظر را حاصل عقل کلی می‌داند، و از طرفی آن را به عشق معطوف می‌کند و عشق را نیز نتیجه نظاره حسن و زیبایی می‌شناسد.

معنای شناخت نظری و عملی در دیدگاه ارسطو تفاوت کلی با افلاطون دارد. در فلسفه او بود که این دو از هم جدا شدند و مقدمات ایجاد علم اخلاق فراهم شد. چون میان نظر و عمل یا به تعبیر دیگر عقل و اراده جدایی افتاد. او در مورد مراتب علوم بیان می‌کند: «عالی‌ترین علوم آن است که بدون فایده باشد.» در نظر وی هر اندازه که دامن علم از قید فواید عملی آزادتر باشد، متعالی‌تر است. در نزد ارسطو دو نحو زندگی حاصل از «نظر» و «عمل» یعنی زندگی نظری و عملی مورد توجه بوده است. در دیدگاه وی نظر بر عمل تفوق داشت. این مباحث در دوران قرون وسطی بعد از مسیحیت نیز رواج یافت.

این در شرایطی است که در ایران اسلامی، فارابی نیز در طبقه‌بندی علوم، دانش‌هایی را که کاربرد فنی دارند تحت عنوان حیل طبقه‌بندی کرد و آن‌ها را شامل مقابله، معماری یا مهندسی ساختمان، مساحی، آلات نجوم و موسیقی و علم نور می‌داند و می‌گوید: «علم حیل عبارت است از شناختن راه تدبیری که انسان با آن بتواند تمام مفاهیمی را که وجود آنها در ریاضیات ثابت شده است، بر اجسامی خارجی منطبق سازد و به ایجاد و وضع آنها در اجسام خارجی فعلیت بخشد.» [۲۵] چنانکه پیداست فارابی اگرچه علوم را مقدم بر کاربردها دانسته، ولی بر تلفیق نظر بر عمل تاکید داشته است.

خواجه نصیرالدین طوسی فیلسوف و ریاضیدان و موسس رصدخانه مراغه در کتاب اخلاق ناصری به تاسی از فارابی، صنایع و حرف را طبقه‌بندی کرده و آن‌ها را به صنایع شریفه، متوسط و خسیسه تقسیم‌بندی کرده است [۲۶]. در نظر ملاصدرا آنچه موجب برتری آدمی بر فرشتگان و دیگر موجودات عالم شده است نه از جهت برتری عملی آدمی بر دیگران، بلکه به جهت برتری قدرت نظری و معرفت آدمی بر تمام موجودات دیگر است [۷]. بنابراین در تفکر صدرایی، اگرچه نوعی رابطه متقابل میان علم و عمل برقرار است، یعنی علم در نهایت می‌باید به عمل، منجر شود و عمل، جان آدمی را می‌سازد و شکل می‌دهد و عمل می‌باید مبتنی بر معرفت و آگاهی باشد؛ اما آنچه که در نهایت، ترجیح دارد علم است زیرا علم، آدمی را به کمال می‌رساند و عمل نیز باید در خدمت همان علمی باشد که آدمی را به کمال مطلوب می‌رساند [همان].

در آغاز دوران مدرن نیز مسئله شناخت نظری و عملی و ارتباط میان آن دو از مسائل مهم بوده است. ولی معنای این دو چنان قلب شد، که این مفاهیم از هویت پیشین خود تهی گشتند. در گذشته تفکیک بین نظر و عمل تفکیکی کاملاً اعتباری بوده و این تفکیک بر اساس اصول آن اصالتی نداشته است. در عالم قدیم فن، حرفه و کار عملی چون تخنه^۳ با نوعی دانستن، معرفت و شناسایی در هنر قرین بود [۲۷]. از این رو در مقام پرده برداشتن از حقیقت و برملا کردن آن، چنان که هایدگر می‌گوید، به فراآوردن تعلق داشت. مقصود از پرده برداشتن یا فراآوردن آن است که چیزی خارج از ذهن انسان و فراتر از آن وجود دارد و وظیفه‌ی کار هنری یا تخنه، آشکار کردن و از پرده درآوردن حقیقت آن است. حقیقتی که کننده آن فقط نقش کنار زدن پرده را بر عهده دارند. آنچه شاعران ما نیز به خوبی آن را بیان داشته‌اند [۱۶].

1- theoria

2- praxis

3- Techne

در پس آینه طوطی صفتم داشته‌اند
و یا حضرت مولانا می فرماید:

آنچه استاد ازل گفت بگو می گویم [۲۸].

ما چو چنگیم و تو زخمه می‌زنی
ما چو ناییم و نوا از ما ز تست

زاری از ما نه تو زاری می‌کنی
ما چو کوهیم و صدا از ما ز تست [۲۰].

بر همین اساس نزد قدما اطلاق لفظ «حکیم» صرفاً به معنای طبیب نبوده است. چنانچه حکیم ابوعلی سینا، هم طبیب و هم دانشمند علوم دینی بود. پس در گذشته هر صنعتی کار عملی، نظر و معرفت خاص خود را می‌طبیب. آموزه‌ی قرون وسطایی «هنر بدون معرفت هیچ است» [۲۹] نیز مؤید همین معناست. «در آن روزگار مهندسی، هنر تلقی می‌شد، نه صرفاً علم؛ و مشمول عقل سلیم صنعت می‌شد که از راه آن، صنعت به واسطه‌ی عقل سلیم حاصل می‌شد و از آن طریق، وقوف به این که اشیا چگونه می‌توانند و باید ساخته شوند حاصل می‌شد.» [همان].

در دوره صفویه که در اوج صنایع و علوم قرار داشتیم، فن، حرفه و صنعت که ترکیبی از شناخت نظری و عملی بود، چنین تعریف می‌شد. «در عرف عام، علمی است که با اشتغال و دست یازیدن به عمل حاصل شود مثل دوزندگی و نظایر آن که حصول آن (علم) متوقف بر دست یازیدن به عمل ممارست است و در عرف خاص، علمی است که متعلق به کیفیت عمل است و مقصود از آن همان علم است، خواه با دست یازیدن به عمل همراه باشد، چون دوزندگی و امثال آن و خواه نباشد، مثل علم فقه و منطق و نمود حکمت عملی و نظایر آن، که در حصول آن به دست یازیدن به عمل حاجت نیست؛ و گاه نیز بر هر علمی که شخص به ممارست در آن می‌پردازد تا این که حرفه‌ی او شود، صنعت گویند» [۳۰]. لذا صنعت در این معنا نوعی علم است. اما علمی که برای یک نوع فعالیت صنعتی و عملی مورد نیاز است و متوجه به فرآوردن یعنی ابداع شود. رساله‌ی صناعیه از طب و نجوم نیز به عنوان صنعت نام می‌برد.

در گذشته منظور از عمل، هم خدمت به خلق و هم طی طریق جهت رسیدن به منبع نظر و حق بود. بنابراین چنان تلقی نمی‌شد که اهل حرفه و پیشه فارغ از نظر باشند، مجموعه فتوتنامه‌ها که در واقع مرام‌نامه‌های صنفی بوده‌اند، گویای تلفیق نظر و عمل بوده و در عمل حرفه‌ای که انجام می‌دادند، همواره نظر و منشا حقیقی آن یعنی خدا و داعیه عشق او یافت می‌شد. از این رو عمل به معنایی که در تفکر و تکنولوژی مدرن مطرح شده در آن دوران معنایی نداشت (جدول ۱).

جدول ۱. مقایسه چپستی و چگونگی نگاه به نظر و عمل در دوران گذشته و جدید، ماخذ: نگارندگان

دوران گذشته	دوران جدید
محدوده زمانی	- دوران پیش از قرون وسطی
نوع نگاه به عالم	- عالم به مثابه مرات الهی و آیت حق
معیار تفکر	- خداوند
جایگاه انسان	- انسان در مقام قبول وجود خداوند و قرب به او
منبع یقین بشر	- ادیان مختلف-اسلام، مسیحیت و ... - انسان در مقام قبول وجود و قرب به آن.
نوع نگاه به عمل	- فن، حرفه و کار عملی چون تخته با نوعی دانستن، معرفت و شناسایی در هنر.
	- انسان دارای جایگاه جدید در مقام ارزش غایی و داور نهایی
	- حجیت عقلی انسان بر اساس تفسیر دکارتی
	- انسان در طلب یقینی که مبنایش دین نباشد. - اصل سوبرکتیویسم یا خودبنیادی - انسان، محور و مدار هستی یا سوزه و سایر موجودات و از جمله خدا و طبیعت، ابژه
	- تفاوت میان «عمل توأم با فهم» و «عمل در برابر نظر».

- اصالت یافتن عمل (برخاسته از اصول تفکر مدرن است)	- منظور از عمل، هم خدمت به خلق و هم طی طریق جهت رسیدن به منبع نظر و حق. - مشهود بودن نظر و منشا حقیقی آن یعنی خدا و داعیه عشق او در عمل.	
- نگاه جدید به علم، در قالب شیوه کار و زندگی مبتنی بر تولید انبوه، نظام صنعتی، پول و سرمایه مولد و بهره‌وری بیشتر به هر قیمت و افزایش ثروت و رفاه زندگی در جهانی که ویژگی ذاتی آن گسترش و توسعه سیری‌ناپذیر است. - فایده عملی روش شناسی علوم جدید، سیطره بر طبیعت.	- ایمان و نظر مقدمه‌ای است برای عمل. - عالی‌ترین نوع حیات انسانی، مشاهده و نظر به خیر مطلق. - نظر، حاصل عقل کلی و عشقی که نتیجه نظاره حسن و زیبایی است. - برتری قدرت نظری و معرفت آدمی بر تمام موجودات دیگر.	نوع نگاه به نظر
- ایجاد شکاف عمیق میان دو این مفهوم تا آنجایی که دو مفهوم عمل و نظر گاه متضاد یکدیگر شناخته می‌شوند.	- در هیچ یک از تفکرات فکری عالم قدیم، «نظر» و «عمل» از هم جدا نبوده‌اند و وجود و توفیق یکی بر دیگری و یا تقابل میان علم و عمل از منظر نظریه‌پرداز یا مکتبی فکری، این انسجام و پیوستار را از میان نمی‌برد.	ارتباط میان نظر و عمل

مبانی و چپستی شناخت «نظری» و «عملی» در دوران جدید

در عالم جدید از اواسط قرن پانزدهم نگاه انسان‌ها از آسمان‌ها به زمین کشانده شد و پیشرفت‌های علمی اختراعات و ابداعات جدید با سرعت و پی‌درپی شیوه زندگی و سیمای جهان را تغییر داد. تغییری که خود، مولود تغییر در نگاه انسان مدرن به ماسواپیش شد. در این تحول آنچه جدید بود نه علم و تکنولوژی و صرف استفاده از آنها در زندگی بود، بلکه جایگاه جدید انسان در مقام ارزش‌گایی و داور نهایی در دنیایی بود؛ که نگاه جدید به علم در قالب شیوه کار و زندگی مبتنی بر تولید انبوه، نظام صنعتی، پول و سرمایه مولد و بهره‌وری بیشتر به هر قیمت و افزایش ثروت و رفاه زندگی در بخشی از جهان بود؛ که ویژگی ذاتی آن گسترش و توسعه سیری‌ناپذیر بود.

اما پیش از پرداختن به این انقلاب فکری، تفسیر مبانی فکری اندیشمندانی مانند دکارت که علم نظری و عملی را در مسیر دیگری انداخت، مطمحن نظر قرار داده می‌شود. در قرون وسطی بشر در یقینی که به مسیحیت و کلیسا داشت آسوده خاطر بود و از این یقین به سایر امور اعتقاد می‌یافت، ولی در دوره مدرن این یقین متزلزل شد و انسان در طلب یقینی که مبنایش دین نباشد، برآمد. او این یقین را در اندیشه دکارت و در «انسان از آن جهت که می‌اندیشد» یافت. این همان اصل سوژکتیویسم^۱ است که آن را خودبنیادی نیز نامیده‌اند. اصلی که بر اساس آن انسان، محور و مدار هستی یا سوژه^۲ و سایر موجودات و از جمله خدا و طبیعت، ابژه^۳ او می‌شوند. چنین انسانی که به مقام سوژگی رسیده است، حجیت عقلی خود را معیار هرگونه تفکری قرار داد. انسان مدرن سوژه است، یعنی تعیین می‌کند که روابط و تعاملات چهارگانه انسان با خدا، طبیعت، انسان‌های دیگر و خودش چگونه باشد و تابع چه قواعدی تحقق یابد، تا در تصرف سوژه

1- subjectivism

2 -subject

3 -object

درآیند. ایژه شدن عالم مانع از آن می‌شود تا حقیقت موجودات بر ما اعیان شوند. زیرا هر چیزی باید در ابتدا از صافی تفکر انسان عبور کند و بعد به هستی درآید. در این تفسیر از انسان و عالم و نسبت میان آن دو، تعریف جدیدی عرصه شد. بی‌تردید مهمترین آثار دوره جدید، مثل علم و تکنولوژی از نتایج این تفسیر دکارتی است. «چقدر فاصله است میان انسان غوطه‌ور در هستی و شناور در افسون آن، کسی که در مقام قبول وجود و قرب به آن است و انسانی که خود را حاکم و مطلق‌العنان وجود می‌داند. چه فرق است میان عالمی که در قرون وسطی آن را مرات الهی و آیت حق می‌دانستند و عالمی که اینک در حد ایژه انسانی نزول کرده است» [۳۱] به همین دلیل به دنبال تملک و تسلط بر طبیعت بودند. در روش شناسی علوم جدید آنچه بیش از همه به روش‌های علمی جهت می‌داد، فایده عملی آن‌ها جهت سیطره بر طبیعت بود. دکارت با جمله مشهورش در رد هرگونه جزمیت، اصل بنیادین تفکر غرب از رنسانس به بعد شد. در قسمت ششم کتاب «گفتار در روش درست راه بردن عقل و طلب حقیقت در علوم» تاکید بر فلسفه عملی را به منصف ظهور رساند. وی معتقد بود: «به جای فلسفه نظری که در مدارس می‌آموزند می‌توان یک فلسفه عملی قرار داد ... (تا) بتوان همچنان معلومات مزبور را برای کسب فواید به کار بریم و طبیعت را تملک کنیم و فرمانبردار سازیم. این نه تنها برای اختراع صنایع و حیل بی‌شمار مطلوبست، که ما را از ثمرات زمین و تمام وسایل آسایش که در آن موجود است، بدون زحمت برخوردار می‌سازد» [۳۲].

بنا بر دیدگاه بعضی از اندیشمندان شناخت عملی دو گونه است؛ یکی توأم با فهم و دیگری در تقابل با نظر. اینکه ماهیت عملی فهم آیا با آن عملی که در برابر نظر مطرح می‌شود تفاوت دارد یا خیر نکته‌ای است که در جای خود قابل تأمل و بررسی است. بنا بر مبانی هایدگر می‌توان این دو نحوه عمل، یعنی عمل توأم با فهم و عمل در برابر نظر، را از یکدیگر تفکیک کرد.

ولی برای رسیدن به چپستی و چگونگی شناخت نظری و عملی در دوران جدید، باید به چپستی حقیقت تکنولوژی و انکشاف آن روی آورد. سرچشمه‌های واژه تکنولوژی در یونان باستان تکنیکون و عبارت از امری بود که به تخنه تعلق داشت و مراد از آن شیوه صحیح ساختن اشیا یا انجام دادن درست کارها بود و صرفاً به هنر و صناعت محدود نمی‌شد؛ بلکه وجهی از آگاهی و شناخت به معنای حضور یافتن، منظور بود. بنابراین جنبه معرفتی و نظری تخنه، برای آن‌ها ارزشی بالاتر از جنبه عملی و اجرایی آن داشت. به عبارتی تخنه با تحقق حقیقت مرتبط بود. هایدگر معتقد است که: «اگر ما حقیقت را نامستوری و برملا شدن دانستیم، نامستوری و برملاشدنی که شیء را پدیدار می‌سازد، بدین معنا که می‌گذارد تا آن شیء نمودار شود و حضور یابد؛ در این صورت می‌بینیم که آنچه در هر فرآوردنی بروز می‌کند، درواقع نحوه به حضور آمدن است. اعم از آن که مسئله ساختن ابزار جدید، ساختن دیوار، مهیا کردن محلی برای سکونت، کشت گونه‌ای جدید از یک گیاه باشد یا ساختن و پرداختن اثری هنری» [۳۳].

اما آیا رابطه‌ی متقابل حقیقت به معنای نامستوری و کشف حجاب و تجلی وجود و تخنه، به تکنولوژی جدید نیز تسری یافته است؟ این وضوح در تکنولوژی جدید که «عمل» را از «نظر» جدا کرد، کم‌کم رنگ باخت. قدرت‌آفرینی علم و تکنولوژی و سودرسانی، تسهیل و تمشیت امور روزمره، نیل به رفاه و نظایر آن به نظر هایدگر، ما را از توجه به ماهیت آن بازداشته است. به بیان دیگر، نوع نگاه جدید به تکنولوژی به گونه‌ای است که نظام نوآوری و فناوری را موتور محرک صنعت و اقتصاد و عاملی کلیدی در تحقق توسعه یافتگی و پیشرفت جوامع می‌پندارد [۳۴]. در واقع از انقلاب صنعتی به بعد، گشتالتهایی که رشته‌های مختلف علوم را از هم جدا کرد، سبب جدایی هنر از تکنولوژی و فن‌ورزی گردید. از آن دوره به بعد، تعریف تکنولوژی در فرهنگ‌های لغات که برای نمونه وبستر آن را «مطالعات علمی و استفاده از علوم کاربردی» [۳۵] بیان کرده است، نزدیکی آن را با علم و نه هنر مشخص می‌ساخت.

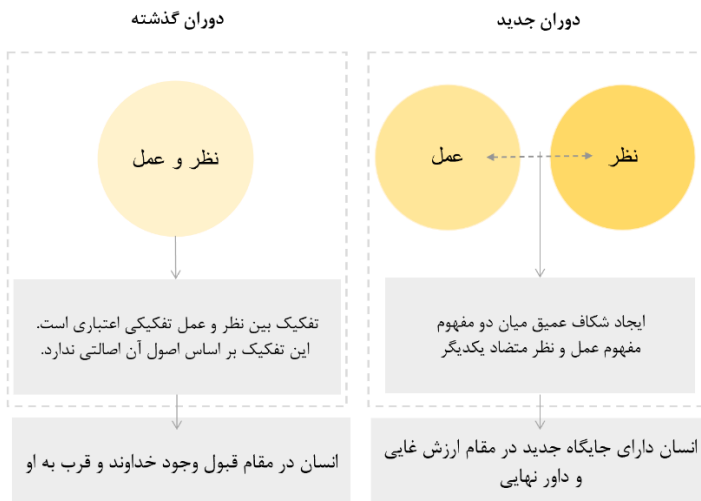
در تعاریف پیش از انقلاب صنعتی از آن، نخستین بار در ۱۶۱۵ میلادی واژه تکنولوژی به معنای اصطلاح‌شناسی یک هنر یا پیشه به کار رفت. سپس در ۱۸۵۹ به معنای رساله درباره هنرها به کار گرفته شد [۳۶]. تا آن زمان هنوز این

واژه هنرهای زیبا و کاربردی را پوشش می‌داد. ولی براساس تحولات فکری، اجتماعی و اقتصادی و در اوایل قرن بیستم و اوج انقلاب صنعتی، این واژه طیفی از مفاهیم، روندها و ایده‌های مربوط به ابزارها و ماشین‌ها را دربرگرفت و معادل صنعتی شدن و سودآوری ناشی از آن را با خود حمل کرد.

بر این اساس در تفکر مدرن، تکنولوژی با قلب معنای تخنه، تعبیر جدیدی پیدا کرد. از جمله «مجموعه شیوه‌های تعریف شده و قابل انتقال به منظور حصول نتایج مفید» [۳۷]، «یک راه ویژه عمومی برای روندهایی که انسان به وسیله آن‌ها، ابزار و ماشین‌آلات را به منظور افزایش نظارت، درک و احاطه بر مواد و مصالح می‌سازد» [۳۸] یا «به مثابه یک راه ویژه از تعامل با دنیا» [۱۵]. در این تعاریف، تکنولوژی دارای مشخصه‌هایی شد که آن را از فنون و صنایعی که قبل از دوران مدرن وجود داشت، متمایز می‌کرد؛ و «ندرتاً به گوش می‌رسد که کسی تکنولوژی را به مثابه هنر بداند» [۳۹]. این تعاریف نسبت میان انسان و ماسوایش را تغییر داد.

عمل‌گرایی و اصالت دادن به آن امروزه از مسلمات عصر ما پنداشته می‌شود. اصالت یافتن عمل برخاسته از اصول تفکر مدرن است. در تفکر مدرن و در فلسفه کانت با اعلام جدایی کامل عقل نظری و عقل عملی از یکدیگر طرحی نو را برای عالم در انداخت (جدول ۱).

در ادامه جمع‌بندی از یافته‌های پژوهش در شکل ۴ ارائه شده است.

شکل ۴. ارتباط نظر و عمل در گذشته و امروز، ماخذ: نگارندگان

نتیجه‌گیری

چنانچه آمد، دیر زمانی است که نسبت حقیقی بین «نظر» و «عمل» در رشته‌های مختلف علم و اندیشه از بین رفته است. تا آنجا که در عموم جریان‌های علمی این دو را متضاد یکدیگر می‌دانند. در آغاز دوران مدرن نیز مسئله نظر و عمل و ارتباط میان آن دو از مسائل مهم بوده است. ولی معنای این دو چنان قلب شد، که از هویت پیشین خود تهی گشتند. بر این اساس پژوهش حاضر به واکاوی دو مفهوم نظر و عمل از گذشته تا امروز به عنوان هدف اصلی پرداخته است.

همان‌طور که آمد، شناخت چنان‌مادری محسوب می‌شود که در دامن خود دو طفل نظر و عمل را می‌پروراند. پس به منظور تبیین این مفاهیم، در این پژوهش ابزار سه‌گانه چپستی شناخت یعنی حس، خیال و عقل، شامل ادراکات حسی، خیالی و عقلی که دریافت‌های علمی، عرفانی و فلسفی را به دنبال دارد، معرفی شد. مطابق با هدف ذکر شده در پژوهش، ارتباط نظر و عمل در گذشته مورد بحث قرار گرفت.

مقایسه اجمالی مبانی فکری دیدگاه شرقی و غربی در گذشته، در نسبت و ارتباط بین «نظر» و «عمل» روشن ساخت که در هیچ یک از سنن و تفکرات فکری عالم قدیم، «نظر» و «عمل» از هم جدا نبوده‌اند. در حقیقت، وجود و توفیق یکی بر دیگری و یا تقابل میان علم و عمل از منظر نظریه‌پرداز یا مکتبی فکری، این انسجام و پیوستار را از میان نمی‌برد. به بیانی دیگر، علم است که آدمی را به کمال می‌رساند و عمل هم باید در خدمت علمی باشد که آدمی را به کمال مطلوب رهنمون سازد. در باب واکاوی مفهوم عمل نیز می‌توان گفت عمل در گذشته، هم خدمت به خلق و هم طی طریق جهت رسیدن به منبع نظر و حق بود. بنابراین چنان تلقی نمی‌شد که اهل حرفه و پیشه فارغ از نظر باشند، بلکه در عملی که انجام می‌دادند همواره نظر و منشا حقیقی آن یعنی خدا و داعیه عشق او یافت می‌شد. از این رو عمل به معنایی که در تفکر و تکنولوژی مدرن مطرح شده در آن دوران معنایی نداشت.

در عالم جدید یعنی از اواسط قرن پانزدهم که نگاه انسان‌ها از آسمان‌ها به زمین کشانده شد، تا حال که پیشرفت‌های علمی و دستاوردهای جدید تکنولوژیک فراوانی را به همراه داشته است، نظر و عمل از معنای پیشین خود فاصله زیادی گرفته است. در حقیقت با قلب معنای تخته از «آگاهی و شناخت به معنای حضور یافتن» به «مجموعه شیوه‌های تعریف شده و قابل انتقال به منظور حصول نتایج مفید»، جنبه عملی و اجرایی تخته بر جنبه معرفتی و نظری آن ارجحیت یافت و به تدریج معنای خود را به مثابه هنر از دست داد. بر این اساس امروز شکافی عمیق میان این دو مفهوم ایجاد شد و آن را به دوگانه‌ای دور افتاده از هم تبدیل کرده است.

References

- [1] Mayahi, M., Mirriahi, S., Mazhari, M. I., & Mehralizadeh, Y. (2022). Investigating the Changes in the Globalization of Higher Education in the Architecture Education and Judging Architectural Designs in Iranian Universities. *Karafan Journal*, 18(4), 265-295. doi: 10.48301/kssa.2022.294204.1611
- [2] Pazuki, Sh. (2008). "Theoretical and Practical Life: Two Mediaeval Expositions On the Story of Mary and Martha". *Journal of Philosophical Theological Research*, 10(1), 5-20. doi: 10.22091/pfk.2008.235.
- [3] Majidi, S., Ghazanfari, Z., & Haghani, M. (2023). The Effects of Proficiency and Business Skills on the "Employability" Development of Architecture Graduates. *Karafan Journal*, 19(4), 91-110. doi: 10.48301/kssa.2022.329362.2006
- [4] Aristotle. (2019). *Nicomachean*, Translated from English to Persian by M.H Lotfi Tabrizi, Tarhe No, Tehran. (in Persian).
- [5] Ibn Sina, Hussein bin Abdullah,. (2013). *Translation and description of Ibn Sina's hints and punishments (Esharat va Tanbihat)*, Translated by H, Malekshahi, Soroush, Tehran. (in Persian).
- [6] Ibn Sina, Hussein bin Abdullah,. (1983). *al-Shifa (natural sciences)*, Research and introduction by Ebrahim Medkooor, Ayatollah Marashi Najafi, Qom. (in Persian).
- [7] Shirazi, Sadraddin,. (2003). *Al-Shawahid al-Rabubiyah in al-Manahaj al-Attahbiyyah*, Introduction and correction, Seyyed Jalaluddin Ashtiani, Book Garden of Qom, Qom. (in Persian).

- [8] Kant, I., (2011). *Critique of Pure Reason*, Translated by Behrouz Nazari, Nashr-e Ney, Tehran. (in Persian).
- [9] Heidegger, M., (2020), *On Time and Being*, Translated by Navid Aghaeipour, Negah-e Moaser, Tehran. (in Persian).
- [10] Heidegger, M., (2020), *Being and Time*, Translated by Abdul Karim Rashidian, Nashr-e Ney, Tehran. (in Persian).
- [11] Norberg-Schulz, Ch. (2012). *Existence, space and architecture*, Translated from English to Persian by A.R Ahmadiyan, NilooFar publication, Tehran. (in Persian).
- [12] Husserl, E. (1970). *The Crisis of European Sciences And Transcendental Phenomenology*, Trans. By David Car, Northwestern University press Evanston
- [13] Corbin, H. (1993). "*Aalam-e- Mesal*", [*world of spirits*], Translated from English to Persian by S.M. Avini, *Name Farhang*, 3(2-3). (in Persian).
- [14] Ebrahimi Dinani, Gh.H. (2002). "Imaginary perception and art", *khiyal*, 2(1), Sep, 6-11. (in Persian)
- [15] Borgman, A. (1984). *Technology and Character of Contemporary Life*, Chicago, University of Chicago.
- [16] Taghvaei, v. (2012). "*From the theoretical foundations of technology and profession to technology in education; With an emphasis on architecture*", Karafan, autumn and winter. (in Persian).
- [17] Taghvaei, v. (2016). *From Theories to Theories in Art & Architecture*, Technical and Vocational University, Tehran . (in Persian).
- [18] Oxford advance Learner's Dictionary , (2013). oxford university press.
- [19] Corbin, H. (1979). "*Arz-e-Malakoot, kalbod-e-ensan dar rooz-e-rastakhiz az Iran-e- Mazdaei ta Iran-e-Shiei*" *Kingdom land, The human body on the Day of Resurrection from Mazda Iran to Shia Iran*, Translated by S.Z Dehshiri, Iranian Center for the Study of Cultures publications, Tehran. (in Persian).
- [20] Molavi, (1977). *Masnavi, Courtesy of Reynolds Elaine Nicholson*, Molla Publication, , Tehran. (in Persian).
- [21] Heidegger, M. (1977). "*The Age of the World Picture, in the Question Concerning Technology and other Essays*", Trans. By William Lovitt, NewYork: Harper & Row .
- [22] Quran, Surah Al- Kahf, verse 103- 105.
- [23] Amadi, A. (2005). *Ghorar-Al- Hekam*, Corrected by Mehdi Ansari, Emam-e- Asr Publication, 2 . (in Persian).
- [24] Al-Kulayni, n.d., *Al-Kafi*, Translated and explained by Javad Mostafavi, Eslamiyeh Publication, Tehran. (in Persian).
- [25] Al-Farabi, (2002). *Ehsa-Al-Olum*, Translated by Hossein Khadivjam, Elmi Farhangi Publication, Tehran. (in Persian).
- [26] Nasir al-Din al-Tusi, n.d., *Nasirean Ethics*, Corrected and summarized by Jalal Homai, Tehran. (in Persian).
- [27] Heidegger, M. (2022). *The beginning of artistic work*, Translated by Parviz Zia Shahabi, Hermas Publication, Tehran. (in Persian).
- [28] *The Divan of Hafez , n.d., Ghazal number 380*. (in Persian).
- [29] Coomaswamy, A. (2002). "*Art without science is nothing*", Translated by Nadieh Imani, *khiyal*, 2(1), Sep, 12-17. (in Persian)
- [30] Pazuki, Sh. (2007). "*The meaning of industry in Islamic wisdom: description and analysis of Mirfendersky's treatise on industry* ", *Kheradname-ye Sadra*, (48). (in Persian).

- [31] Pazuki, Sh. (2002). “ *The impact of Descartes' thinking on the emergence of new artistic ideas*”, *khiyal*, 1(1), 98-107. (in Persian).
- [32] Foroughi, M.A. (2021). *Wisdom in Europe*, Niloufar Publication, Tehran. (in Persian).
- [33] Heidegger ,M. (1987). *An Introduction to Metaphysics*, R.manheim(trans).Yale university press.
- [34] Alavi, S., Naser Sadrabadi, A., Zare, H., & Hosseini Bamakan, S. . M. (2024). Scenario-writing for the Formation of "Construction 4.0" in Iran. *Karafan Journal*, 20(4), 215-234. doi: 10.48301/kssa.2022.347490.2173
- [35] Webster, s. (1972). *Third New International Dictionary*, Philip Babcock editor, G& C. Merrian Co.
- [36] Bizec, R. F. (1995). *Les transferts de technologic*, translation by Ziba Jalali Naini, Scientific and cultural publications, Tehran. (in Persian).
- [37] Lalande , A. (1956). *Technical and Critical Vocabulary of Philosophy* , Library of Congress .
- [38] Merritt .R. Encarta, *Online Encyclopedia*, (2002). [http:// Encarta.msn.com](http://Encarta.msn.com)
- [39] Pacey, A. (1996). *Culture and Technology*, Translated by Bahram Shalguni, Markaz publication, Tehran. (in Persian).